

BOSHLANG`ICH TA`LIM SIFATINI OSHIRISHDA DARS ISHLANMALARINING AHAMIYATI

Boliyeva Bahora Muzaffar qizi

Samarqand Davlat Universiteti dotsenti M.Raxmatov

Pedagogik ta`lim fakulteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`rta maktabning eng asosiy bo`g`ini bo`lgan boshlang`ich sinflarda ta`lim sifatini oshirishda dars ishlanmalarining ahamiyati texnologiya fanidan o`tiladigan qog`oz va karton bilan ishlash texnologiyasini o`rgatish mavzusi bo`yicha ko`rsatib berilgan .

Kalit so`zlar: boshlang`ich ta`lim, ta`lim sifati, qog`oz, karton, texnologiya, dars ishlanmasi, qog`oz va karton turlari, PVA yelimi, lak, makirovka, dermatin, origami, traferat, shablon.

Har qanday ijtimoiy jamiyatga yosh avlod ta`lim-tarbiyasi muayyan maqsad asosida tashkil etiladi. Ta`lim-tarbiyaning maqsadi ijtimoiy jamiyat taraqqiyoti, uning rivojlanish yo`nalishi, ijtimoiy munosabatlar mazmunidan kelib chiqib belgilanadi. Bugungi kunda O`zbekiston Respublikasida tashkil etilayotgan ta`lim-tarbiyaning asosiy maqsadi komil insonni tarbiyalab voyaga yetkazishdan iborat.

Bizga ma`lumki, uzluksiz ta`lim tizimini yanada takomillashtirish, malakali kadrlar tayyorlash siyosatini rivojlantirish hamda ta`lim moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, barkamol avlod kadrlarini tayyorlashda asosiy shartlardan biri hisoblanadi va bu davlat ahamiyatiga ega bo`lgan masaladir. Shuning uchun, mamlakatimiz rahbari sifatida Respublikamiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev ta`lim sifatini oshirish masalasiga juda katta e`tibor bermoqda. Misol sifatida 2017-yil 14-yanvarda bo`lib o`tgan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisida davlatimiz rahbari ta`lim-tarbiya tizimida o`quv rejasi dasturlarini tubda qayta ko`rib chiqish zarurligini qayt etgan edi, chunki ta`lim muassasalarida darslarni samarali tashkil etishda yetuk kadrlar bilan bir qatorda ta`limga doir me`yoriy hujjatlar, o`quv-uslubiy ta`minotining o`rni katta. Prezidentimiz tomonidan o`qituvchining zamonaviy metodologiyasini yaratish va amalga joriy etish, o`quvchilarning ongli ravishda kasb-hunar tanlash ishtiyoqini kuchaytirish, darsliklarni yaratishga butunlay yangicha yondashish kabi vazifalar ayni shu maqsaddan kelib chiqqan holda qo`yilmoqda. Xuddi shuningdek, O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 25-yanvardagi “Umumiy o`rta, o`rta maxsus kasb-hunar ta`lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to`g`risida”gi PF-5313-sonli farmoni, 2018-yil 5-sentabrdagi “Xalq ta`lim tizimida boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to`g`risida”gi qarorini , 2020-yilda ishlab chiqilgan “Ta`lim to`g`risida”gi qonuni, O`zbekiston Respublikasi

Prezidentning 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta‘lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirishning chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-sonli qarorini, “Yangi O‘zbekistonning 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi”, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 3-fevraldagi “Xalq ta‘lim tizimini isloh qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-22-sonli farmoyishini va boshqa hujjatlarni olishimiz mumkin.

Demak, yuqorida ko‘rib o‘tilgan barcha hujjatlarda ta‘lim sifatini oshirish asosiy vazifa qilib oshirilmoqda. Masalan, taraqqiyot strategiyasida o‘rta ta‘lim tizimini zamon talablariga moslashtirish maqsadida umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida darsliklarni yangilash dasturini amalga oshirish uchun davlat byudjetidan 605 mlrd so‘m ajratishdi. 141000 ta yangi o‘quv o‘rinlarini yaratish va ularning sonini 2026-yil yakuniga qadar 6,4 milliongacha yetkazish rejalashtirilgan.

Shuni alohida ta‘kidlash kerakki, “Xalq ta‘limi tizimini isloh qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoyishida xalq ta‘limini yanada rivojlantirish, sohaga doir yangi tashabbuslarni ilgari surish va ularni qo‘llab-quvvatlash, ta‘lim-tarbiya sifatiga bevosita va bilvosita ta‘sir qilish mumkin bo‘lgan masalalarni hal qilish, ma‘sul vazirlik va idoralar, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining bu boradagi faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘yicha aniq maqsad va vazifalar belgilab berildi.

Shuni alohida ta‘kidlash kerakki, Prezidentning 2023-yil 28-fevraldagi farmoni bilan 2023-yil “Insonga e‘tibor va sifatli ta‘lim yili” deya tasdiqlandi. Ta‘lim sifatini oshirish, sohani ilg‘or xorijiy tajriba asosida isloh qilish maqsadida:

2023-yil 1-sentyabrdan boshlab har bir tuman (shahar)ning bittadan umumiy o‘rta ta‘lim muassasasida o‘quvchilarni ikkita xorijiy til va bitta kasb-hunarga o‘rgatish amaliyoti bosqichma-bosqich yo‘lga qo‘yildi. 2023-2024-o‘quv yilidan boshlab, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ilg‘or xorijiy tajriba asosida ishlab chiqilgan darsliklar bo‘yicha o‘qitish yo‘lga qo‘yildi.

Ma‘lumki, o‘rta ta‘lim maktablarida boshlang‘ich ta‘lim eng asosiy bo‘lib hisoblanadi, chunki boshlang‘ich ta‘lim qancha sifatli berilsa o‘quvchilarni keyingi ta‘lim olishlari shuncha samarali bo‘ladi. Shuning uchun “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qununning 9-moddasida shunday deyilgan:

“Boshlang‘ich ta‘lim ta‘lim oluvchilarga bilim, malaka va ko‘nikmalar asoslarini shakllantirishga qaratilgan”. Haqiqatan ham boshlang‘ich ta‘lim keying ta‘limni sifatli bo‘lishida katta rol o‘ynaydi. Boshlang‘ich ta‘lim o‘quv darsliklarida mavzular bo‘yicha materiallar yetarli darajada kengroq berilgan emas. O‘quvchilarning fan to‘garaklarida va mustaqil ta‘lim omillari uchun materiallar yetarli darajada emas. Shuning uchun mavzu bo‘yicha tayyorlanadigan dars ishlanmalari katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada biz boshlang‘ich sinflarda texnologiya darslarining sifatini

oshirishda dars ishlanmalarining ahamiyatini o`quvchilarga qog`oz va karton bilan ishlash texnologiyasini o`rgatish mavzusi misolida ko`rib o`tamiz.

Ma`lumki, boshlang`ich sinflarda o`quvchilar eng avvalo faqat texnologiya darsi mashg`ulotlaridagina emas, balki boshqa darslarda ham to`qnash keladigan materiallar bilan ham tanishadilar. Qog`oz va karton boshlang`ich sinf texnologiya darslarida eng ko`p qo`llaniladigan materiallardir. Qog`oz va karton bilan ishlash o`quvchilarni garmonik rivojlanishida ham katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, rangli qog`oz bilan ishlash ijodni rivojlantirishga yordam beradi, fantaziyani boyitadi, kuzatuvchanlik, diqqat va tasavvurni faollashtiradi, irodani tarbiyalaydi, qo`l mehnati, chamalash va rangni sezishni o`rgatadi. Turli xil qog`ozlardan kitoblar, oynomalar chiqarishda foydalanishini barcha o`quvchilar yaxshi biladi. Shuning uchun ham mehnat ta`limi darslarida o`qituvchi o`quvchilarning diqqat-e`tiborini ular foydalanadigan qog`ozning turmushda tez-tez uchraydigan va qo`l mehnati darslarida ishlatiladigan turlariga jalb qilib borishi lozim.

O`quvchilarga qog`oz va kartonning quyidagi turlari borligini aytish maqsadga muvofiqdir.

Qog`oz turlari: yozuv qog`ozi, rangli qog`oz, gazeta qog`ozi, daftar qog`ozi, millimetrli qog`oz, baxmal qog`oz, qum qog`oz, oboy gul qog`ozi, bosma qog`oz, chizmachilik qog`ozi, rasm qog`ozi.

Karton turlari: karton qog`oz, oq karton, sariq karton, kulrang karton, rangli karton.

Endi qog`oz va kartondan traferat va shablon yasash texnologiyasiga to`xtalib o`tamiz.

Qog`oz va kartonni qayta ishlash jarayonida traferat, shablon tayyorlash texnikasi

Shuni alohida ta`kidlash kerakki, boshlang`ich sinf o`quvchilarini har bir o`tkaziladigan mashg`ulotlarda mustaqil ishlashga, qo`l muskullarini rivojlantirishga o`rgatib borish zarur. O`qituvchi har bir o`tkaziladigan mashg`ulotiga ijodiy yondashgan holda va o`z mahoratini ishga solgan holda yangilik yarata olishlari lozim. O`quvchilar qo`yilgan vazifaga qarab, ish jarayonlarini oddiydan murakkabga qarab o`zlashtirib boradilar. Boshlang`ich sinf o`quvchilariga qog`oz va kartondan foydalanib, turli xildagi buyumlar yasash o`rgatiladi.

Traferat yasash uchun kerak bo`ladigan ish qurollari:

1. Rangli suratlar
2. Kalka qog`ozi
3. Qoraqalam
4. Qaychi, pichoqcha
5. PVA yelimi
6. Dermatin

7.Karton qog`oz

8.Klyonkadan foydalanish mumkin.

Endi traferat va uni tayyorlash texnologiyasi to`g`risida qisqacha tushunchalar beramiz.

Traferat-qalin qog`oz, yupqa karton, tunuka, plastmassadan tayyorlanadigan yig`indisi turli murakkablikdagi naqshni yoki biror yozuv tarkib toptiradigan tirqishlar qilingan plastinkadir.Traferatdan ko`p karra takrorlanuvchi rasmlar, harflar, yozuvlarni olishda foydalaniladi.Traferatlar qurilishda, devorlarni bezashda, tayyor mahsulotlar turlarini makirovka qilishda keng qo`llaniladi.Maktab amaliyotida traferatlar qalin rasm qog`ozidan tayyorlanib unga rasm, naqsh, harflar aniq chiziqlar bilan tushiriladi.Har bir detall yonidagi qismlar bilan ko`proq birlashishi lozim.Rasm tushirilgan qog`ozga alifmoy yoki moy laki singdiriladi.Lak yoki alifmoy qurigach, qog`ozning ustini talk bilan artib, rasmni o`yib qirqib olishga kirishiladi.Traferatni bir necha qavat keraksiz qog`oz solingan taxta ustiga qo`yib, qalamtaroshning uchi bilan olib tashlanishi lozim bo`lgan qismlari qirqiladi.Qalamtaroshni qiyalatib ushlab lozim.Mayda detallarni qirqishda chizmalarni tozalashda ishlatiladigan nayzasimon qirqish perolaridan ham foydalanish qulaydir.Traferatlar xilma-xil:bir rangli qismlarni va ko`p bo`yoqli tasvirlarni berishga mo`ljallangan bo`lishi mumkin.Ko`p bo`yoqli tasvirlarda rasm ranglar soniga ko`ra qismlarga ajaratiladi.Har bir rangda alohida traferat tayyorlanadi.Ko`p rangli rasmni bajarishda traferatlar qo`llanilish tartibiga muvofiq raqamlanadi.Bundan tashqari ularda rasmning ma`lum qismlarini tekshirib turish maqsadida teshiklar qilinadi, bu teshiklar bo`yalmaydi.Traferat orqali mo`yqalamda bo`yoq beriladi.Bu maqsadda maxsus mo`yqalamlardan foydalanish mumkin.

Traferat shablon tayyorlash uchun tasvir chizib olinadi va pichoqda ozgina kesib olib, so`ngra qaychini uzmasdan qirqishga harakat qilinadi.Agar uzib-uzib qirqilsa, tasvir noto`g`ri chiqishi mumkin.Traferat shablon 2 xil usulda bo`ladi:

1.Oddiy traferat shablon-deb bir qismdan iborat bo`lgan tasvirga aytiladi.

2.Murakkab traferat shablon-deb uch-to`rt qismdan iborat bo`lgan shaklga aytiladi.

Endi "To`tiqush"ni origami usulida yasash va uni traferat shablon yordamida bezash texnologiyasiga to`xtalib o`tamiz.

Amaliy ishni quyidagi tartibda bajaramiz:

1.Kvadrat shaklida qog`oz olamiz.

2.Dioganaliga buklaymiz.

3.Buklangan joydan burma hosil qilamiz.

4.Burma bo`ylab ikki uchi birlashtiriladi.

5.Buklangan qog`ozning har bir uchi orqaga qaytariladi.

6.Qaytarilganda avvalgi dioganalidan oshib ketmasligi kerak.

7. Bosh barmoq orasiga kirgizib ko`rsatgich barmoq bilan buklanadi va uning bosh qismi tayyorlanadi.

Qushchani umumiy shakli tayyor bo`ldi, bu shakldan o`zingiz xohlagan qushchani yasashingiz mumkin. Shakldagi bo`yalgan joylar qirgilsa, to`tiqush dumi, tumshug`idan qaychida ozgina chimdib, ichki tomonga mayda burmachalar hosil qilinadi, ko`zi chizib qo`yiladi. So`ngra maxsus traferat yordamida to`tiqushni bezash mumkin. Xuddi mana shu texnologiya yordamida boshqa qushlarni ham origami usulida yasab, uni traferat shablon yordamida bezash mumkin.

Demak, boshlang`ich sinflarda mavzu bo`yicha dars ishlanmalari tayyorlab dars o`tilsa darsning sifati oshar, o`quvchilarning ijodkorlik faoliyati rivojlanar ekan.

Ana shu o`rganilgan texnologiyani mustahkamlash maqsadida albatta uyga biror qushni origami usulida yasab, uni traferat yordamida bezash vazifasini berish kerak. Masalan kabutar qushini vazifa qilib berganda o`quvchilar albatta qiziqib tayyorlaydilar. Tajriba va kuzatishlar shuni ko`rsatadiki texnologiya darslarini o`tganda mavzu to`g`risida qancha ko`proq material berilsa, o`quvchilarni dars o`zlashtirish darajasi shuncha yaxshi bo`lar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2017-2021-yillarda O`zbekiston Respublikasining rivojlantirishning beshta ustuvor yo`nalishi bo`yicha harakati strategiyasini “Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturi o`rganish bo`yicha ilmiy-uslubiy risolasi. Toshkent “Ma`naviyat”2017-yil.
2. O`zbekiston Respublikasi “Ta`lim to`g`risidagi qonuni” Toshkent shahri 2020-yil 23-sentabr O`RQ 637.
3. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O`zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta`lim-tarbiya va ilm-fan sohalarni rivojlantirishning chora-tadbirlari to`g`risida”gi PQ-6180-sonli farmoni. Toshkent 6-noyabr 2020-yil.

4. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta`lim -tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to`g`risida”gi PQ-4884-sonli qarori.Toshkent 6-noyabr 2020-yil.
5. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 3-fevraldagi “Xalq ta`lim tizimini isloh qilish bo`yicha qo`shimcha chora-tadbirlar to`g`risida”gi PF-22-sonli farmoyishi. Toshkent sh. 2022-yil 3-fevral. F-22 farmoyishi.
6. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “Yangi O`zbekistonning 2022-2026-yillarga mo`ljallangan taraqqiyot strategiyasi to`g`risida”gi PF-60-sonli farmoni.Toshkent 2022-yil 28-yanvar.
7. X.Sanaqulov, D.Xodiyeva, M.Satbayeva “Mehnat va uni o`qitish metodikasi” Toshkent-2015.
8. X.Sanaqulov, D.Xodiyeva “Boshlang`ich sinflarda qog`ozdan amaliy ishlar” metodik qo`llanma 2012-yil T.Ipak yo`li poligraf, 2012.
9. X.R.Sanaqulov, Xodiyeva D.P “Boshlang`ich sinflarda tabiiy materillardan amaliy ishlar” o`quv qo`llanma 2019-yil. TDPU.
10. Texnologiya 4-sinf Sh.Muslimova, D.Xudayorova “Novda Edutainment” Toshkent-2023